

ИСТОРИЈАТ И СТРУКТУРА МУЗЕЈА ГРАДА БЕОГРАДА (2)

Одлука о скидању сталне музејске поставке 1960. године била је условљена неадекватним смештајем музејског материјала, који је прикупљан континуирано од 1902. године. Музејска поставка, која је постојала од 1931. до 1960. године, морала је да буде затворена. Разлози за такву одлуку наметнули су се објективно, јер једна институција која је деценијама увећавала свој фонд, и предметно и кадровски, прерасла је радни простор свога битисања. Музеј се у том тренутку налазио, као и данас, на првом и трећем спрату зграде у Змај Јовиној улици 1 (некада Кнегиње Љубице). До сталне музејске поставке, распоређене на око 350 m², стизало се завојитим, стрмим и прилично мрачним степеништем. У згради постоји лифт, али је он мали и често у квару и свакако није у функцији групних посета. Сав преостали део Музеја био је смештен на трећем спрату зграде. Тамо су били Галерија слика, канцеларијски простор, управа, библиотека и наравно депои, такође на 350 m². Додуше, депои су били размештени и по осталим спратовима, у импровизованим помоћним просторијама и тоалетима некадашње стамбене зграде. Сама музејска поставка, која се у поменутој згради налазила од 1935. до 1960, са концепцијским изменама у 1945, и каснијим дорадама 1947,

1950. и 1955, била је стара и превазиђена. Само годину дана после реновирања 1955, Музеј је био затворен за посетиоце и није радио пола године. Управник Зора Симић Миловановић је на састанку Савета Музеја саопштила да је стручна комисија архитектонског атељеа „Облик“ извршила детаљан преглед зграде, отварајући подове и носеће конструкције, и закључила да даље оптерећивање просторија није дозвољено. То се поклопило са мишљењем претходне комисије, која је дозволила максимално оптерећење по квадратном метру од 250 до 300 kg.¹

Управник Вера Ненадовић је писала Секретаријату за просвету и културу Народног одбора града Београда 3. августа 1960. године да Музеј није у могућности да врши функцију ради које је основан. Опрема у изложбеним просторијама је била недовољна и непрактична. Материјал у витринама није био заштићен од прашине, светлости и влаге, па ни од крађе. Конзерваторска радионица и фотолабораторија су веома скромно опремљене, без основних апарата за испуњење своје намене. Несразмера између личних и материјалних расхода редовно је износила 2:1 у корист личних расхода. Већ тада је Музеј у свом саставу имао три дислоцирана меморијална објекта

¹ Музеј града Београда, АК 62/35, Ф. 1.

(Музеј 4. јула, Музеј илегалних партијских штампарија и Музеј Томе Росандића) и Бајракли џамију. Дobar део материјалних средстава је ишао на издржавање, опрему и оспособљавање подручних музеја, а мало је остајало за улагање у изложбе, штампање водича и културно-просветну делатност. Музеј је са запосленим кадром стекао положај научне институције и неопходно је било решити његов смештај и сталну изложбену поставку, како би оправдао репрезентативни статус.²

Поред свега, уопште није јасно зашто је подела радног простора у самој згради између Библиотеке и Музеја била таква да су се музејске просторије нашле, и до данас остале, на првом и трећем спрату. У једном реферату из 1951. године може се наслутити одговор на ово питање: „Приликом усељавања музеја, библиотеке и архива града Београда због несигурности зграде начињен је унакрсан вертикалан распоред одељења, по тежини материјала“.³ Питање прерасподеле простора у згради је покретао и др Миодраг Грбић, в. д. управника Музеја (1941), непосредно по раздвајању ових установа, предлажући да Музеј, ако већ мора да остане на горњим спратовима, буде на другом и трећем. Нелогичност није исправљена.

Извештај о раду Музеја из 1962. године наводи: „Депои Музеја града Београда – то су бивше санитарне просторије једне дотрајале стамбене зграде подложне прокишњавању и пожару... Добијена су средства за обнову дотрајале електричне инсталације, а током године Библиотека града Београда, која је орган управљања зграде, извршила је претресање крова, крпљење лимарије и фасаде, као и бојење спољне столарије.

Тиме није суштински побољшан смештај и безбедност музејских збирки“.⁴ У наредном музејском акту који се бави стањем Музеја и условима његовог даљег рада и развоја (9. март 1963) стоји: „Како је Музеј града Београда размештен у овој згради представља причу за себе. Његове просторије разбацане су по свим спратовима и то: депои су смештени у бивше санитарне просторије у приземљу (17 m²), на другом страту (30 m²), на четвртном спрату (12 m²) и на петом (30 m²). На трећем спрату Музеј користи бивших девет стамбених соба (око 350 m²) за повремене тематске изложбе. Радне просторије управе и кустоса, читаоница и конзерваторска радионица налазе се на петом спрату. У недостатку простора за депое, збирке су размештене и по радним просторијама управе и кустоса“.⁵ Недостатак простора за депое отежава пријем нових легата и поклона, угрожена је безбедност постојећег материјала, а систематски рад на сређивању, попуњавању и проучавању материјала је онемогућен јер су, због претрпаности, депои неприступачни. Велики број предмета није прошао кроз процес конзервације због недостатка простора за развој конзерваторских радионица. Наводи се да је у сталној поставци било изложено свега 2,5 процента свих предмета које Музеј поседује. Поред свега, стална поставка се налазила на спрату до којег није било лако довести публику. Сви ови разлози су условили одлуку Савета Музеја да поставку уклони и простор искористи само за повремене тематске изложбе у следећих неколико година. Оне су попуњавале празнину у културно-просветној делатности Музеја, али се њихов значај састојао и у томе

² *Музеј града Београда*, АК 38, 10/3, бр. 728/2, 3. августа 1960.

³ *Музеј града Београда*, АК 54/27 Ф. 3

⁴ *Музеј града Београда*, АК 63/36, Ф. 2.

⁵ *Музеј града Београда*, АК 63/36, Ф. 4.

што су се њима проверавале концепција и поједини делови будуће поставке.⁶

Реализоване су три велике изложбе: *Плакати, прогласи и леци 1941-1961* (1961), *Београд 1807-1862-1867* (1962), *Старе културе и народи на тлу Београда* (1963). У архиви су сачувани снимци са ове последње, на којима је забележена групна посета ученика 22. фебруара 1964. године. После ове, врло успешно стручно-музеолошки постављене изложбе, како је она оцењена у јавности, изложбене просторије Музеја су претворене у радне депое.⁷ Уследиле су велике преправке у згради, а цео изложбени простор је преграђен лесонитом и иверицом и претворен у канцеларије са депоима. Тако је и данас. У новонасталим условима, цео стручни колегијум је радио на пресељењу збирки, комплетној ревизији и конзервацији музејског материјала, како би што спремније дочекао излагање у будућем Музеју. Рад у збиркама је био најважнији задатак у току 1965. године.

У наредном времену, Музеј је имао великих потешкоћа да нађе одговарајући простор за своје повремене тематске изложбе, а посебно да задржи ауторски идентитет манифестација које је организовао у различитим ентеријерима. Излагало се у Дому омладине, Дому ЈНА, радничким универзитетима, или се гостовало у просторима других музеја. Музеј града Београда (некада Општински, потом Градски музеј) никада није поседовао зграду са којом би био идентификован, по којој би био препознатљив широј јавности. Без обзира на бројне успешне акције које је спровео, остајао је у сенци. Организовањем повремених

Сл. 1. Последња изложба која је организована у музејском простору у Змај Јовиној 1/1, *Старе културе и народи на тлу Београда*, од 30. јуна 1963. до 1. марта 1964.

Fig. 1 The last exhibition shown in the Museum's building 1 Zmaj Jovina St, *Ancient Cultures and Peoples on Belgrade's Soil*, from June 30, 1963 to March 1, 1964

изложби, блеснуо би сјај баштињених предмета из дуге и богате прошлости града, а потом би они поново утонули у заборав, склоњени од очију јавности у неки од депоа. Повремени контакти са Београђанима су одржавани серијом текстова који су излазили у различитим дневним новинама. Одржати сталну везу са публиком и подсећати је на своје присуство, без обзира што Музеј нема своју сталну поставку, било је тешко и изгледало је да је битка унапред изгубљена. Већини суграђана није била позната чињеница да имају свој Музеј, а ако би неко и залутао у ову зграду, изненадио би се што не може да види ниједан изложени експонат.

⁶ Музеј града Београда, АК 63/36, Ф. 4.

⁷ Музеј града Београда, АК 61/34, Ф. 8.

Непрекидна потрага за привременим изложбеним простором резултирала је добијањем Манакове куће (1968-1980), и то само њеног приземног простора. Спратни део куће припадао је Етнографском музеју. У камерном простору „Манака“ остварене су бројне изложбе из музејских фондова, гостујуће изложбе сродних институција са других простора државе, изложбе ликовних уметника, као и посебно значајне изложбе колекционара. У овом интимном и живописном амбијенту су одржавани састанци Клуба љубитеља историје Београда (основан 1966, а у 2003. години је обележен 300 састанака), Клуба београдских колекционара, књижевне вечери у заједници са Библиотеком града, камерне музичке вечери и слично.

По затварању сталне музејске поставке на првом, и Галерије слика на трећем спрату, Музеј је имао 23 службеника и једног хонорарног радника. У другој половини исте године формира се посебно Урбанистичко одељење, настало издвајањем материјала из Историјског одељења. У њему почињу да раде Дивна Ђурић Замоло, архитект, и Софија Богићевић, архитектонски техничар. Оне су преузеле и послове вођења фотолабораторије од археолога Јована Тодоровића. Музеј никада није имао сталног фотографа, него су те послове успут водили поједини његови стручњаци. За сваки већи пројекат ангажовани су професионални фотографи из сродних институција (Етнографског музеја, Завода за заштиту споменика културе Београда). Исте године је установљен Одсек за културно-просветну делатност, којим је

руководила Надежда Андрић, истовремено водећи и стручну библиотеку Музеја.

На седницама Савета Музеја водили су се разговори о пословима заштите споменика културе града и иницирано је питање неопходног оснивања Завода за чување непокретних споменика у Београду. Један од закључака са тих састанака био је да Музеј сачини предлог програма рада Службе за заштиту споменика града.⁸ Када је Завод почео са радом (1961), уступљена му је сва расположива документација о споменицима у Београду која се до тада чувала у Музеју.

Значајну улогу Музеј града Београда је имао и при оснивању других културних институција. Одлукама градске управе, приликом отварања Музеја у Ужицу, Музеја Првог српског устанка и Модерне галерије (Музеј Савремене уметности), из инвентарских књига Музеја је исписан одговарајући број експоната и пренесен у њихове фондове.⁹

Рад Музеја у последње четири деценије

Делатност Музеја града Београда није једноставно сагледати због његове комплексности и расуте мреже депаданских објеката. С једне стране, недостатак препознатљиве зграде са сталном поставком начинио је овај храм са богатим културно-историјским остацима прошлости анонимним за јавност, а с друге стране, бројни меморијални, касније и други типови музеја сагледавани су као самостални, а не као део разгранате мреже матичног музеја. Настављени су разводњавање и дисперзија

⁸ *Музеј града Београда*, АК 37, 10/2, IX седница Савета Музеја града Београда, 5. март 1960.

⁹ *Музеј града Београда*, АК 39, 11/1, НРС НО града Београда, Секретаријат за просвету и културу 17/2

бр. 1165/1 од 30. јуна 1960. и 8/2 бр. 140/1 од 27. јануара 1961. По наведеном решењу Модерној галерији је предато 50 уметничких дела.

Музеја. Основни проблем – стварање јединствене музеолошке поставке – замењен је парцијалним решењима, припајањем нових објеката, предвиђених искључиво за одређене намене, што је Музеј разуђивало, али никако није ишло у прилог потреби да се на једном месту исприча историја овога града. Из године у годину растао је број придружених меморијалних, завичајних и културно-историјских музеја. Било је примера апсурдних одлука, као што је она да се преко Музеја, више од деценије, финансира издржавање Бајракли цамије,¹⁰ која је као споменик културе предата Музеју 1957. године. Њен старалац, имам Абдулах Хацић, био је на списку запослених. Од 1966, када је цамија постала верски активна, Музеј је указивао градским властима да је нелогично да се преко њега исплаћују трошкови електричне енергије и воде за објекат којим управља одговарајућа верска организација.¹¹ Неправилности су поновљене и са водичем у Саборној цркви, Петром Милојевићем (игуман Платон), који је на платном списку Музеја био од 1. октобра 1962. године и преко њега настојао да реши стамбено питање.¹² Тек почетком 70-их година, ови објекти излазе из састава Музеја.

У складу са уставним променама, усваја се нови Статут Музеја (1965), што резултира систематизацијом од 11 стручних одељења, са 21 одсеком. Фондови Музеја су знатно увећани после интеграције са Народним музејом Земуна (основан 1954), који улази у састав Музеја града Београда (1968) као Завичајни музеј Земуна. Преузети су и њихови стручњаци: Даница Димитријевић,

археолог, Никола Тасић, археолог, Загорка Маринковић, историчар уметности, и Миодраг Дабижић, историчар. Повремене тематске изложбе оствариване су у згради земунске општине, а од 4. марта 1971. године за сталну музејску поставку, која се односи на прошлост Земуна и околине, користи се адаптирана неоготичка кућа породице Спирта. Нешто раније, 1965. године, под окриље Музеја је прispела и кућа Јована Цвијића, у којој је светски познати научник живео и радио. У њој је отворен меморијални музеј са сталном музеолошко-амбијенталном поставком. Наредних година број дислоцираних објеката расте: Музеј бањичког логора (1969), Легат сликара Паје Јовановића, са збирком професора Петра Поповића (1970), Спомен Музеј Иве Андрића (1976), Конак кнегиње Љубице (1980), Изложбени салон у Кнез Михаиловој 46 (1980), Завичајни музеј Младеновца (1985), Кућа Алексе Крсмановића на Теразијама 34 (1987), Легат Паве и Милана Секулића (2002), а истовремено је увећаван и број неизложених легата. Како Музеј није располагао довољним простором за излагање свих примљених легата, неки поклонадавци су повукли своје колекције (Збирка Павла Бељанског, 1957; Легат Лазара и Јосипе Вујаклије, 1973). Различити разлози су утицали да се у саставу Музеја данас више не налазе Музеј 4. јула, Музеј илегалних партијских штампарија и Кућа Крсмановића. Музеј брине и о одређеном броју објеката који до сада нису отворени за јавност: Кућа Ристе Стијовића, Кућа Вељка Петровића, Легат Роберта Цихлера Гашпаровића.

¹⁰ Хацић И. А., Бајракли цамија у Београду, *Годишњак музеја града Београда IV*, Београд 1957, 99.

¹¹ *Музеј града Београда*, АК 204/132, бр. 1454/1, 19.

IX 1969.

¹² *Музеј града Београда*, АК 46, 14/1, бр. 424/1, 27. XII 1963. и бр. 38/1, 27. I 1964.

Сл. 2. Конак кнегиње Љубице, један од малобројних објеката у којима Музеј града Београда има организовану сталну музеолошку поставку

Figs 2 The Residence of Princess Ljubica, one of many buildings under the Museum's care housing permanent displays

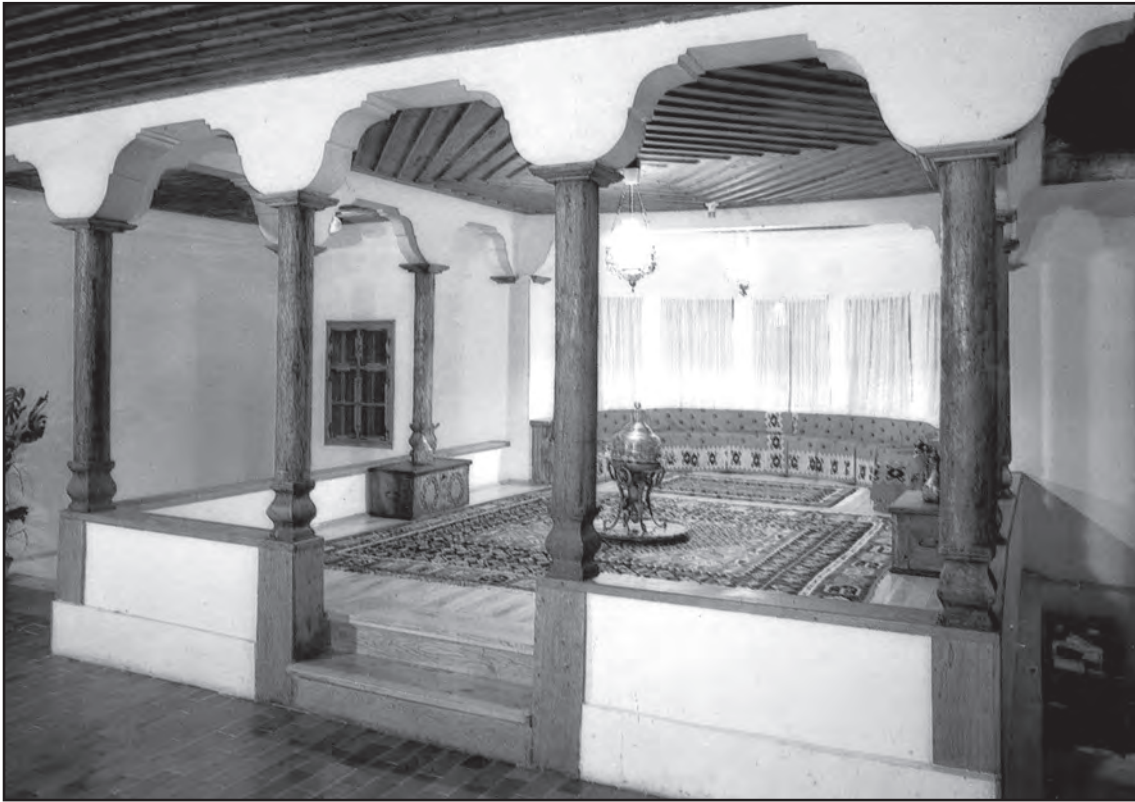
После Вере Ненадовић, в. д. управника је био Владимир Кондић (1965-1966),¹³ а

затим руководећу функцију обавља Јелица Стаменковић¹⁴ (1966-1974). У недостатку

¹³ Владимир Кондић (1932-1994) рођен је у свештеничкој породици у Маринама код Приједора, где је завршио основну школу. За време Другог светског рата, усташе су ухапсиле целу породицу и одвели их у логор Цапраг код Сиска. После шест месеци су интернирани у Србију. Средње образовање стиче у Земуну. Филозофски факултет у Београду је уписао 1951. године, а дипломирао је 1955. Исте године се запослио у Музеју града Београда, у којем прво ради као препаратор, а од 1956. води Одсек за антику и Кабинет за новац и медаље. Докторирао је 1965. са темом *Сепулкрални споменици са територије римске провинције Горње Мезије*. У Музеју обавља послове в. д. директора 1965-1966. Након одласка из Музеја, 1970. године, наставља успешну каријеру као виши научни сарадник у Археолошком институту, затим директор Народног музеја, директор Археолошког института, директор пројекта „Ђердап

II“, покреће серију часописа. Аутор је више од 100 радова из области античке археологије, нумизматике и епиграфике. Томовић М., *In memoriam Владимир Кондић (1932-1994)*, *Гласник српског археолошког друштва* 11, Београд 1996; *Музеј града Београда*, персонална архива.

¹⁴ Јелица Стаменковић је рођена у Радијевићима код Нове Вароши 1923. године. Од 1935. живи у Београду. Матурирала је 1941. у I женској гимназији. За време рата је била члан СКОЈ-а. Ухапшена је и око две године била у логору на Бањици. Уписала је Филозофски факултет, групу за националну историју, 1951. и дипломираола 1956. године. Радила је као професор историје у гимназији, сарађивала у Градском комитету СКС на публикацији „Београд у народноослободилачком рату“. Од 1962. до 1964. била је директор РУ „Ђуро Салај“. Од 1964. налази се на дужности секретара комисије за историју СКЈ

Сл. 3. Конак кнегиње Љубице, ентеријер
Figs 3 The Residence of Princess Ljubica, interior

изложбеног простора, поље издавачке делатности постаје полигон за исказивање нових идеја и пројеката. Стручњаци Музеја су покренули питање издавања *Историје Београда*, желећи да она буде врхунски домет свега што је написано о Београду, са што комплетнијом употребом до тада непубликованих историјских извора. За време мандата Јелице Стаменковић, свечано је обележено 70 година трајања Музеја (1973). Овај јубилеј је био још један повод да

при ЦК СКС. На конкурс за директора Музеја града Београда, њу је изабрала музејска комисија 1966, као стручњака за историју НОБ и новију историју. Дужност директора обавља до одласка у пензију 1974. године, када одлази у иностранство са супругом који

се потражи решење за трајан смештај Музеја. У дневној штампи се појављује серија написа „Прослављају седамдесет година рада – не постоје за јавност“.¹⁵ Сем новинара, који пишу да многи Београђани не знају да њихов град има Музеј са експонатима који би задивили свет, и виђени интелектуалци осећају потребу да скрену пажњу на горуће питање градске музејске институције. Сликари Пеђа Милосављевић каже да Београд полаже право на музеј својих рушевина. Ако

је постављен за амбасадора. *Музеј града Београда*, персонална архива.

¹⁵ *Политика експрес*, од 29. октобра до 3. новембра 1971.

се законом налаже забрана извоза културно-историјског материјала, онда је прва дужност законодавца (Републике и Града) да обезбеди и покаже народне ризнице.¹⁶ Директор Завода за заштиту споменика културе града, Јован Секулић, бележи да је трајање Београда знатно дуже од многих далеко већих европских престоница. За разлику од њих, који остатке своје прошлости чувају у својим кућама – музејима, Београд своју искидану и измучену историју, са сачуваних 90.000 докумената и предмета (до 1973) о настанку и развоју овога града, нема где да покаже својим суграђанима и свим осталим намерницима.¹⁷

Градско веће Скупштине града прихватило је предлог Просветно-културног већа, на основу мишљења Завода за заштиту споменика културе града и уз подршку културне и стручне јавности, да се Музеј града Београда смести у Стари двор, а да се за потребе Скупштине града подигне нова зграда.¹⁸ Идеја је проверена изложбом *Београд у XIX веку*, која је отворена у Скупштини града 3. јула 1967. године, поводом 100 година од изласка турских посада из градова и предаје Београда на управу српским властима. Како ни овај договор није испоштован, поново је расписан конкурс за зграду Музеја 1976. године; подељене су и награде, али до реализације планова није дошло – из финансијских разлога.

Истраживачка делатност Музеја употпуњена је систематским археолошким ископавањима насеља и некропола народа који су живели на подручју Београда од праисторије до касног средњег века. Поменућемо само неке од најзначајнијих **праисторијских** локалитета: *Бело брдо*

у Винчи, *Усек* на Бањици, *Горњи град* Београдске тврђаве, *Рости ђуприја*, *Миријево*, *Карабурма*; **античких**: *Горњи град*, *Ошљани* код Винче, *Филозофски факултет*, улице *Јованова* и *Косовска*, *Пословна зграда Прогреса*; **средњовековних**: *Београдска тврђава*, *Земунска тврђава*, *Градина* и *Бела стена* у Вишњици, *Ђуртово брдо* у Миријево, *Кормадин* у Јакову, *Велика хумка* у Батајници, *Брдашица* и *Хумка* у Војки, *Забран* у Петровчићу, *Виногради* и *Хумка* у Прогару, *Калуђерске ливаде* у Сурчину, *Река Болечица* у Винчи, *Дивич међе* у Младеновцу. На овај начин је стизао у Музеј највећи број археолошких предмета, а број откупа и поклона временом опада.

Београд је, као главни град СФРЈ, касније СРЈ, а данас Државне заједнице Србије и Црне Горе, имао одговорну и деликатну дужност да иницира, подстиче и развија пријатељске односе са другим градовима у нашој и другим републикама. Седамдесетих година је интензивирана сарадња с другим сродним институцијама културе, посебно из Љубљане, Загреба, Сарајева, као и из многих места у Србији. Музеј је, у сарадњи с Културним центром Београда, са својом изложбом *Београд – јуче, данас, сутра*, у оквиру манифестације Дани Београда, гостовао у Бечу, Риму, Хагу, Букурешту, Будимпешти, Копенхагену, Москви, Хелсинкију, Каиру. У репрезентативним здањима ових градова, Музеј је најзначајнијим експонатима из својих збирки успевао да побуди интерес великог броја посетилаца, а прикази у медијима су били бројни и изванредно похвални. Посебна сарадња је остварена са Историјским музејом града Варшаве, која је поред редовне размене изложби укључивала и размену стручњака.

¹⁶ *Политика*, 24. новембар 1973, стр. 14.

¹⁷ *Политика*, 10. новембар 1973, стр. 13.

¹⁸ *Музеј града Београда*, АК 183/118, бр. 1150/1, 18. IX 1968.

Од када је дошао на чело куће, др Јован Тодоровић (1974-1981),¹⁹ врстан познавалац музејске делатности, настоји да афирмише научно и стручно усавршавање музејског кадра. Недостатак простора за излагање музејског фонда условио је активнији рад издавачке делатности, као и прављење покретних – амбулантних изложби, са циљем да се дође до свих београдских школа, домова културе и индустријских центара (фабрика). Музеј је 1954. године покренуо публикацију под називом *Годишњак музеја града Београда*. После свега четири броја, њу је преузео Народни одбор града Београда као своју, под именом *Годишњак града Београда*, јер је прерастао концепцијске оквире Музеја, са циљем да се свестраније интерпретира прошлост и савремена историја Београда. Враћање ове вредне едиције под окриље Музеја уследило је 17. априла 1968. године.²⁰ До данас је изашло 48 бројева. Поред *Годишњака*, вредна пажње је и остала издавачка делатност: монографије (10), каталози изложби (50), каталози збирки и легата (27), посебна издања (6), каталози гостовања (8), водичи (16), књиге архивске грађе (2), компакт дискови (2).

Периодично подсећање на алармантно стање у којем се налазе музејски предмети, расути у импровизованим депоима, свакако је утицало на оснивање Центра за документацију 1968. године. Његов пре-

¹⁹ Јован Тодоровић (1926-1981) рођен је у Битољу. Школовао се у Неготину, Нишу и Београду. Рат га је затекао у Београду као ђака гимназије. Због помагања НОП-а, ухапшен је августа 1941. године од стране Гестапоа и скоро годину дана провео по затворима и у логору на Бањици. Поново је ухапшен 1943. и спроведен у Омладински логор у Смедеревској Паланци, у којем је био до фебруара 1944. По ослобађању из логора, приступа народноослободилачкој војсци. Био је у СССР-у на војном школовању (1945-1946). Демобилисан је по личној жељи 1949, после чега је уписао Филозофски факултет у Београду, групу за

Сл. 4. Компакт дискови – нова врста медија на којима стручњаци из Музеја града Београда објављују резултате свога рада у сарадњи са другим институцијама

Fig. 4 Compact discs – a new medium used by the Belgrade City Museum staff to publish their results in concert with other institutions

васходни циљ је заштита музејских културно-историјских добара. Врло озбиљно се приступило формирању овог Одељења, користећи искуства развијених европских институција. Даница Димитријевић, археолог, непосредно се упознала са радом европских документационих центара, на основу чега је направљен Правилник који детаљно прописује рад у Одељењу. Позитивни донети су имплементирани и прилагођени функцији комплексног Музеја. Кратко време

археологију. Дипломирао је 1953. године и одмах се запослио у Музеју града Београда. Докторирао је 1965. са темом *Келти у јужној Панонији и северном Балкану*. Написао је више од 150 радова, а издавајемо *Бањица насеље винчанске културе*, *Карабурма I* и *Карабурма II*. Тасић Н., In memoriam Јован Тодоровић (1926-1981), *Годишњак града Београда XXVII*, Београд 1980, 337-339; *Музеј града Београда*, персонална архива.

²⁰ *Музеј града Београда*, АК 181/116, бр. 461/3, 23. IV 1968.

Центром је руководио Војислав Ћирковић, историчар, а потом је Љубинка Вуковић, археолог, успешно наставила да интегрише рад Центра са матичним музејима на бази вођења Централне катотеке, на основу које је устројена помоћна каталогизација. Депоновање база података о свеобухватној историји града, праћено технолошким развојем, дигитализација и увођење општих стандарда за музејске збирке – правац је развоја овог Одељења.²¹

Дугогодишње улагање у стручну Библиотеку резултирало је фондом од близу 20.000 књига, међу којима су 400 примерака ретке и старе књиге и једна инкунабула. Иако је затвореног типа, она је излазила у сусрет заинтересованим научним радницима и појединцима, али већ неколико година књиге су спаковане чекајући пресељење на нову адресу.

После изненадне смрти Јована Тодоровића (1981), функцију в. д. директора су обављали запослени у Музеју, Рад-

мила Антић,²² музејски саветник, и мр Желимир Новаковић.²³ После њих је за управника постављен књижевник, познати песник Божидар Шујица (1982-1997).²⁴ То је време великих промена у држави, укида се једнопартијски систем и враћа парламентарна демократија, долази до распада државе, уводе се санкције, кулминира инфлација, разбуктава се рат у окружењу, стижу реке избеглица које нова, сужена држава није могла да интегрише. Све је то у великој мери утицало и на рад Музеја. Прекинута је сарадња са бројним институцијама из некадашње заједничке државе, престала су службена путовања, међурепубличка и међудржавна. Музеј је, са запосленим особљем, доведен у ситуацију крајњег сиромаштва и немаштине, на ивицу голе егзистенције. Балкан постаје буре барута, а Београд позорница најизраженијих сукоба политичких програма и идеја; његове улице попримају улогу парламента. После политичких превирања и промене градске

²¹ www.mgb.org.yu

²² Радмила Антић (1922-1999) рођена је у Београду у којем се и школовала. Одмах по завршетку студија на Филозофском факултету, на групи за историју уметности, запослила се у Музеју града Београда (1948). У њему је провела читав радни век, од асистента музеја до музејског саветника и в. д. директора. На почетку рада јој је поверено руковање материјалом који се односи на историју НОБ-а Београда и вођење стручне библиотеке. Потом је задужена за културни живот Београда XIX и XX века – ликовну уметност, музику, школство, научни и књижевни живот. После санирања кадровске ситуације 1965. године, руководи Одсеком за ликовну уметност и музичку културу. Аутор је многобројних изложби, сталних музејских поставки и каталога: *Тома Росандић, Паја Јовановић, Анастас Јовановић, талботипије и фотографије*. У пензију је отишла 1987. године. *Музеј града Београда*, персонална архива.

²³ Желимир Новаковић је рођен 1940. године у Пљевљима. Због честог мењања места боравка, школовао се у Новом Саду, Панчеву, Пули, поново у Новом Саду, у којем завршава гимназију. Филозофски факултет уписује у Београду 1962, а дипломира

1967. Радио је као професор историје, а у Музеј града Београда долази 1969, прво у тек основани Центар за документацију, а потом прелази на место куртоса асистента у Одсек за историју Београда од 1971. до 1978. Магистрира 1981. године са темом *Одбрана Београда 1914-1915*. У току 1981. и 1982. године обављао је дужност в. д. управника. Аутор је многобројних изложби, стручних радова и текстова на новим медијима – ЦД *Старе карте, гравуре и фотографије из збирки Музеја града Београда*. Ради на пројектима за примену дигитализације музејских збирки.

²⁴ Божидар Шујица је рођен у Косову Пољу 1936. године. Гимназију завршава у Крагујевцу 1956, а диплому Филозофског факултета у Београду, одсека за компаративну књижевност, стиче 1961. године. Дуго се бавио педагошким радом као професор књижевности у средњој школи. Изузетно надарен песник, укључен је у бројне антологије поезије. Неке збирке песама су преведене на стране језике. Био је директор Музеја града Београда од 1982. до 1997, а затим одлази на дужност директора Југословенског културног центра у Паризу. Данас живи и ради у Београду.

власти, дужност директора се поверава Саши Тодоровићу (1997-2002).²⁵ Препознајући значај епонимног археолошког локалитета Винча – Бело брдо, он сву енергију усмерава ка овом, светски значајном сегменту делатности Музеја. Политичка ситуација у земљи и даље није мировала, напротив, ескалирала је интернационализацијом косовског проблема и кулминирала бомбардовањем Југославије 1999. године од стране НАТО пакта. Музејски материјал је био спакован и евакуисан, а рад у Музеју сведен на дежурства. После бројних жртава и материјалних разарања (и неки подручни музеји су оштећени приликом бомбардовања оближњих НАТО циљева), агресија се завршила преговорима, а Косово и Метохија су стављени под међународни протекторат. Петооктобарски догађаји крајем другог миленијума означили су нови почетак, помирење са светом и покушај успостављања покиданих веза. После великих превирања у земљи, Музеј се нашао пред својим највећим јубилејом, стогодишњицом утемељења. Само годину дана пре њеног обележавања, постављен је нови, актуелни директор Музеја града Београда, архитект мр Бојан Ковачевић.²⁶ Очекивања да ће Музеј после 100 година трајања решити свој хронични

проблем пресељењем у одговарајуће здање или добијањем тапије над објектом, остала су неиспуњена.

Данашњи музејски фонд броји преко 130.000 предмета. Све ово благо чека да на достојан начин буде изнето на увид јавности, као сведочанство о дугој и богатој историји Београда. У настојању да сачува вредну баштину града, запослено је 54 радника, распоређених у 10 објеката широм Београда. Комплетнија слика Музеја града Београда се може видети на интернет адреси: www.mgb.org.yu.

Музеј града Београда се налази пред новим стратешким и аутоевалуационим пројектима, који ће утицати на промену постојеће структуралне шеме и одредити даљи правац развоја.

Још једном о оснивању Музеја

Због оспоравања и сумњи у тачан датум оснивања Музеја, искрсла је потреба да се још једном прокоментарише ова тема и интегрално изнесу на увид јавности документа којима Музеј располаже. Раније је речено да је дуго година владало мишљење да је Музеј града основан 1929. године²⁷ у заједници са Општинском библиотеком.

²⁵ Саша Тодоровић је рођен 1955. године у Београду, у којем се и школовао. Филозофски факултет, група за археологију, уписао је 1974. године и дипломирао 1981. Први радни однос је засновао у Музеју града Београда (1982), на месту кустоса праисторичара при Центру за археолошка истраживања у Винчи. Од 1997. до 2002. године налази се на месту директора Музеја, а потом се враћа на претходно радно место кустоса на пројекту Систематска и заштитна истраживања археолошког локалитета у Винчи – САНУ. *Музеј града Београда*, персонална архива.

²⁶ Бојан Ковачевић је рођен у Београду 1958. године, у којем се и школовао. Дипломирао је на Архитектонском факултету 1991. године, а звање магистра техничких наука из области архитектуре и урбанизма стиче 1999. Од 1992. до 1995. је био

сарадник у настави професора Дарка Марушића на Архитектонском факултету у Београду. Средином осамдесетих делује у оквиру групе за теорију и историју архитектуре града „Полис“. Кратко време је радио као самостални пројектант у бироу „БК – Аероинжењеринг“. Бави се архитектонском публицистиком и пројектовањем. Члан је УЛУПУДС-а. Аутор је дизајна изложбе *Живот и дело Николе Тесле* у Галерији САНУ 1994. године. Написао је више од 60 текстова и монографску студију *Архитектура зграде Генералштаба*. Од 2002. је директор Музеја града Београда.

²⁷ У првом броју *Годишњака Музеја града Београда*, у којем су представљени кратки историјати београдских музеја, међу њима и Музеја града Београда, Душан Шишмановић, секретар Музеја, пише да је он

Управо због различитог датовања и преузимање разних аката са којима је повезиван почетак рада Музеја, пре скоро 40 година оформљена је стручна комисија са задатком да испита насталу проблематику.²⁸ Покренута су архивска истраживања, која је највероватније иницирао секретар Музеја Витомир Николић, јер је у Правилнику о регистрацији установа са самосталним финансирањем било потребно унети датум оснивања установе (Сл. лист ФНРЈ бр. 27/55). После исцрпних истраживања, у којима су учествовала и лица изван куће (Миодраг Целебцић, службеник Завода за заштиту споменика културе града; наставио је истраживања и касније), Музеј је поднео захтев за упис у регистар установа бр. 206/3, од 1. децембра 1964, у којем се под тачком 1 наводи да је Музеј града Београда основала Београдска општина 15. октобра 1903. године.²⁹

У поређењу оснивачких аката других установа (како су и на основу којих валидних докумената убележиле годину оснивања), занимљив је пример Народног музеја Љубљане. Каже се да је овај музеј основан 15. октобра 1821. године, на основу белешке из архиве. Касније су се из овог музеја издвојили Природословни музеј Словеније и Словенски етнографски музеј, који, такође, за датум свога оснивања узимају датум оснивања матичног музеја. Код нас, у Србији, такође је познато да је Етнографски музеј настао одвајањем из Народног музеја, али за годину оснивања узима годину када се одвојио а не годину настанка Народног музеја, како је то урађено на примеру музеја у Словенији. Неки музеји у свету (нпр. у

Лисабону) за датум оснивања узимају годину када је откупљена прва збирка. Зашто у случају Општинског музеја у Београду није примењен исти принцип, ствар је конвенције која је установљена уписом у регистар установа са самосталним финансирањем 1964. године.

Из прикупљене расположиве архивске грађе и других историјских извора, на којима се радило од 1964. године, износе се хронолошким редом само она документа која су најзначајнија за праћење рада Музеја:

– Београдски рентијер Самуило Стефановић 1894. године нуди Београдској општини на откуп своју вредну збирку предмета. Из финансијских разлога Општина понуду одбија. (Београдске општинске новине, 1894, стр. 194)

– У извештају са редовног састанка Општинског одбора, 22. јануара 1902. године, под тачком VI пише: „По прочитању извешћа и мишљења комисије за закључење куповине старинског оружја, слика и бронзе које је општини понудио на откуп за установљење општинског музеја г. Самуило Стефановић, одбор је усвојивши ово мишљење комисије у свему решио: Да се г. Самуилу Стефановићу исплати из општинске касе за целу збирку како оружја, тако и других ствари понуђених општини на откуп укупно тридесет хиљада динара у сребру, с тим да ствари општини преда тачно по списку прикљученом његовој понуди, пошто је исти на ову цену пристао. Издатак овај да се учини на терет општинске готовине, по добивеном за то надлежном одобрењу

основан 1929. године. Шишмановић Д., Музеј града Београда, *Годишњак музеја града Београда I*, Београд 1954, 334.

²⁸ *Музеј града Београда*, АК 46, 14/1, бр. 206/2, 2. XII 1964.

²⁹ *Музеј града Београда*, АК 63/36; *Музеј града Београда*, АК 145/95, Ф. 8.

г. Министра финансија.“ (**Београдске општинске новине**, службени лист Општине београдске, 1902, Год. XX, стр. 59)

– **Вечерње новости**, 24 јануар 1902, информација: „За општински музеј. Одбор општински отворио је кредит од 30.000 дин. колико се има исплатити г. Самуилу Стефановићу за откуп старог оружја, слика и бронзе, које је општина купила за општински музеј.“

– Јуна 1902. године, у месечнику **Нова искра**, информација: „Општина Београдска, откупивши од господина С. Стевановића одличну збирку старина, засновала је свој музеј. Пре неколико дана откупила је од Минхенског антиквара Розентала више планова и цртежа Београда од 1521 до 1789. године.“

– **Босанска вила** (сарајевски часопис), 1902. година, број 14 и 15, стр. 290, информација: „Музеј општине биоградске. Биоградска општина откупила је од разних људи више старина. Од минхенског антиквара Розентала откупила је више планова и цртежа Београда из 1521-1789. Тако је општина засновала свој музеј.“

– **Регистар одборских одлука Општине града Београда – под М, на стр. 99, регистрована је одлука, 15. октобра 1903. године, о смештају општинског музеја у Народни музеј: О. бр. 24, књ. I, стр. 276.**

Коментар: Архивска грађа Општине града Београда је уништена у току Првог светског рата, али је остао сачуван поменути Регистар, који се данас налази у Историјском архиву града Београда.

– **Факсимил писма**, потписаног од стране председника Београдске

општине Косте Главинића, у коме Одбор општински овлашћује Суд београдске општине, А. бр. 9879 од 23. октобра 1903. године, да ступи у споразум у са Народним музејом, са молбом да се ствари набављене за општински музеј пренесу у једну собу Народног музеја и да се на тој соби стави натпис: Општински музеј. (Архива Народног музеја у Београду бр. 199/1903)

Коментар: Иако простор није добијен за излагање предмета, та чињеница се не може узимати као доказ да музеј не постоји. Не може се тражити простор за нешто што не постоји; само оно што већ постоји има потребу да буде изложено и представљено широј публици. Дакле, никако не треба поистоветити донету општинску одлуку о оснивању музеја са простором за излагање, јер у том случају ни данашњи Музеј града Београда не постоји (а знамо да постоји), пошто нема изложбени простор.

– **Министарски савет Краљевине Србије** решава 21. октобра 1911. године да додели Конак кнегиње Љубице Београдској општини за њен музеј. (Архив Србије, Министарство правде ф. 35-69-1911)

– Београдска општина је 1929. године основала **обједињену** институцију културе, Општинску Библиотеку и Музеј, са смештајем у просторијама саме Општине, у Узун Мирковој 1. Марија Илић-Агапова је постављена 8. јуна за библиотекара Општинске Библиотеке, а 7. септембра за управника Општинског музеја и **ради под непосредним руководством потпредседника Београдске општине Милослава Стојадиновића.**

Коментар: У недостатку писаних извора о раду Општинског музеја до 1929. године, јер је, како смо рекли, општинска архива уништена у рату, може се претпоставити да су општински референти водили бригу о откупљеним музејским предметима, пошто је и Марија Илић Агапова била општински референт, директно подређен потпредседнику.

– Библиотека и Музеј се 1. новембра 1930. године селе у нове просторије, у Краља Петра 26 (други спрат), а 11. јануара 1931. је отворена поставка и освећене су нове просторије.

– Председник Београдске општине Милан Нешић поклонио је Музеју 9. августа 1930. године вредну колекцију оригиналних фотографија И. В. Громана из српско-турског рата 1876-1878. године.

– Индустијалац Ђорђе Вајферт је 1932. године поклонио Музеју своју богату колекцију гравира (264).

– Музеј и Библиотека се 1. новембра 1932. године селе на други и трећи спрат зграде у Косовској улици 39.

– Априла 1935. године Општина је од Александра Вуча откупила стамбену зграду у улици Кнегиње Љубице 1, данас Змај Јовина 1, за своје потребе. Библиотека и Музеј су се уселили у априлу, а освећење и свечано отварање је било 26. маја 1935. године. У згради су се истовремено налазила и друга административна одељења Општине (Административни, Правни и Одсек за потпоре).

– У истој згради у којој су већ били Библиотека и Музеј (Кнегиње Љубице 1 – данас Змај Јовина 1), **22. децембра 1940. године** отвара се **Дом културе**. Исељени

су административни одсеци Општине, а зграда је поново адаптирана за нове потребе.

Дом културе су сачињавали: Градска библиотека, Градски музеј и Градски архив.

– Општина града Београда је марта 1941. године донела одлуку да Градским музејом управља др Миодраг Грбић.

– Средином 1945. године, Градски музеј добија назив **Музеј града Београда**.

– Стална музејска поставка је скинута **1960. године**, због недостатка простора за излагање и чување великог броја културно-уметничких предмета.

– Решењем Музеја града Београда, **21. новембра 1964. године** је одређена комисија у саставу: др Рајко Веселиновић (историчар), Радмила Антић (историчар уметности) и Витомир Николић (правник), са задатком да утврди тачан датум оснивања Музеја. Комисија је, на основу увида у архивски материјал, предложила да то буде 15. октобар, дан када је Београдска општина донела одлуку о смештају Општинског музеја у згради Народног музеја.

– **У Трговинском суду у Београду**, на регистарском листу број 41, свеска I, решењем Ус-89/65, од 16. октобра 1965. године, уписано је: Музеј града Београда, Змај Јовина 1, који је основала Београдска општина 15. октобра 1903. године, О бр. 24, књ. 1, стр. 276.

– **Године 1973, обележена је 70-годишњица Музеја града Београда**. Том приликом је објављена монографија Музеја града Београда. У Скупштини града Београда је организована изложба *Из ризница Музеја града Београда*,

свечана академија је одржана у згради САНУ, уз доделу диплома, плакета и значака одређеним личностима заслужним за рад Музеја.

– Председник државе Јосип Броз Тито, указом број 187, од 20. новембра 1973. године, одликовао је Музеј града Београда Орденом заслуге за народ са сребрним зрацима (Музеј града Београда КИ1/3527 – орден и КИ1/3526 – повеља).

– **Стогодишњица** Музеја града Београда је обележена **15. октобра 2003. године** објављивањем репрезентативне монографије.

На основу свих прикупљених извора, презентована је синтеза проблематике оснивања и деловања Музеја, а ако и после свега изнетог постоји било какав спор око датума утемељења Музеја града Београда, онда би Скупштина града Београда – оснивач Музеја – требало да преузме одговорност за датирање.

Прослава 70 година Музеја

Уз сагласност и подршку свога оснивача, Скупштине града Београда, договорено је да се бројним акцијама и манифестацијама прослави седам деценија трајања Музеја града Београда. Обележавање овог значајног јубилеја протекло је на највишем нивоу. Прослави 70-годишњице Музеја су претходиле вишегодишње припреме. Година 1973. виђена је као крајњи рок за решавање његовог смештаја, а у средњорочном плану 1970-1975. записано је да ће целокупна активност бити подређена том циљу. У овом периоду је било планирано да се Музеј пресели у зграду Старог двора. Динамика послова је детаљно разрађена по годинама,

прво за подизање административне зграде Скупштине града Београда, а потом и за обавезе Музеја, које су се, пре свега, односиле на концепцију поставке и селидбу збирки.

Чланови Музејског одбора су изабрани у току 1970, али је први конститутивни састанак Одбора за прославу, састављеног од еминентних стручњака, професора универзитета, политичких представника и пријатеља Музеја, одржан 15. децембра 1972. године. Председник Одбора је био др Владимир Кондић, а секретар Драгољуб Бојовић, кустос Музеја града Београда. Направљена је обимна скица обележавања јубилеја, а на остваривању програма су били ангажовани сви чланови колектива, распоређени по групама за поједине акције. Програм прославе је трајао током целе године, идејно пројектован у четири основне групе: изложбе, издавачка делатност, научни скупови и пратеће активности. Централна манифестација прославе је била изложба *Из ризница Музеја града Београда*, организована у атријуму Скупштине града Београда (27. новембра 1973), на простору од 550 m², са преко 1.000 експоната. Концепција изложбе се поклопила са концепцијом рада Музеја. Хронолошким распоном је било обухваћено време од првих трагова људског живота до најновијих збивања. Координацију послова око припрема и постављања изложбе водила је Радмила Антић, уз помоћ Обрада Томића, Љубинке Вуковић и Бојане Борић-Брешковић. Коаутори су били руководиоци збирки: др Јован Тодоровић, Драгољуб Бојовић, Марија Хаџи-Пешић, Желимир Новаковић, Радиша Новаковић, Мирјана Јовановић, Загорка Маринковић и Дивна Ђурић-Замоло. Пројектант изложбе је била архитект Марија Раичевић. Изложбу је отворио Живорад

Ковачевић, потпредседник Скупштине града. Споменица Музеја града Београда је била истовремено и каталог изложбе, са садржајном историјском подлогом трајања и развоја Музеја у протеклих 70 година – од првих општинских откупа до преузимања легата и отварања меморијалних и комплексно-завичајних музеја који раде у његовом саставу. Врло је користан преглед археолошких ископавања и изложбених активности, а посебно поглавље је посвећено смештајној проблематици ове куће. Може се пронаћи списак управника од 1944. године и чланова Савета Музеја, од његовог увођења 1955, као и списак свих запослених у јубиларној години. Посебно су набројане личности и институције које су даривале Музеј. У наставку је понаособ представљен развој сваког одељења са припадајућим одсецима, уз неколико илустрација, као и каталошки попис изложених предмета. Поред Споменице, штампан је и плакат, чије је ликовно решење урадио академски сликар Боривоје Лукић.

Обележје јубиларне прославе имале су и изложбе *Стари Београд* (25. IX – 3. XII 1973), аутора Д. Ђурић-Замоло и *Изложба слика Арсенија Петровића*, премијерно представљена у Опову средином 1974, аутора Р. Антић, обе организоване у Манаковој кући. На првој је приказан стари Београд на снимцима које је око 1930. године урадио пуковник Јеремија Станојевић. Из збирке од 2.290 фотографија, одабрано је 76 на којима се виде зграде које су у међувремену срушене. На другој изложби су биле слике Арсенија Петровића, које Музеј поседује у значајном броју.

Предложен је и амбициозно замишљен међународни научни симпозијум на тему *Београд и Европа*, како би шири јавност

могла да се подсети на, понекад, заборављене догађаје, научници нашли подстицаје за нова истраживања и, коначно, Београд добио нова сазнања о својој историји, али то је остало на нивоу идеје.

У сали САНУ одржана је свечана академија (26. новембра 1973), на којој је изасланик председника СФРЈ Јосипа Броза Тита, Бранко Пешић, председник Скупштине града, одликовао Музеј града Београда Орденом заслуге за народ са сребрним зрацима. У свом говору, Пешић је подвукао обавезу града да у току овог мандата одреди локацију за изградњу нове зграде Музеја. Свечаном скупу су присуствовали бројни гости из града, наше и других република са којима је Музеј остварио блиску сарадњу. Управник Музеја града Београда, Јелица Стаменковић, уручила је 45 повеља са плакетама и 130 плакета заслужним појединцима и установама који су допринели просперитету и бољем раду ове значајне градске културне институције. Ликовно решење повеље и плакете, као свој поклон Музеју у јубиларној години, дали су београдски ликовни уметници Радомир Стевић-Рас (повеља) и Небојша Митрић (плакета). Послове око припреме Академије и израде повеља и плакета водила је Надежда Андрић, виши кустос Музеја.

Присуство Музеја у јавности током јубиларне 1973. године било је изузетно наглашено и константно, нарочито приметно у сарадњи са листом „Политика“, у којем је расписан наградни конкурс са темама из историје Београда. У новинама су објављивана упутства и пропозиције за учешће на конкурс, навођена основна литература и препоручивано да се погледају музејски експонати. Право на учешће су имали ученици свих основних и средњих

Сл. 5. Председник СФРЈ Јосип Броз Тито одликовао је Музеј града Београда Орденом заслуге за народ са сребрним зрацима 20. новембра 1973. године
 Figs 5 The Belgrade City Museum was awarded the Silver Rays Medal of Merit by SFRY President Josip Broz Tito on November 20, 1973

школа, као и студенти Београдског универзитета. За успех такмичења, била је неопходна сарадња професора у школама, чија дужност је била да направе селекцију и препоруче радове за конкурс. Овако замишљен маркетиншки уплив Музеја међу Београђане имао је за циљ да побуди интерес најмлађе публике за историју и културу града у којем живе. Интересовање је било изузетно велико, па је рок за предају радова продужен.³⁰ Од 1.500 радова, на

адресу Музеја су стигли текстови 260 кандидата за награде. Жири, који су чинили универзитетски професори и стручњаци Музеја, изабрао је најбоље, а награде су свечано уручене у Скупштини града Београда, на изложби *Из ризница Музеја града Београда*. Поред новчаних награда које је Музеј уручио, одређене банке, спонзори Музеја, такође су наградиле изванредан број радова који су ушли у ужи избор. Комплете књига у издању Музеја добили су и одређени

³⁰ *Политика*, 20. октобар 1973. стр. 13.

наставници и професори, као и школе чији су ученици били најуспешнији; њихове школске библиотеке су добиле комплете *Годишњака града Београда*.

Трговинско предузеће „Југоекспорт“, поводом прославе 25-годишњице рада фирме, изразило је жељу да своју галерију слика поклони граду, односно Музеју града Београда. У Музеј су стигли бројни телеграми појединаца и установа са честиткама и жељама за даљи успешан рад и будућу сарадњу.

У оквиру програма прославе Музеја, одлучено је да се уради графичко решење симбола (лого) Музеја града Београда. Идејни нацрт решења урадила је Мирјана Филиповић, историчар уметности, која је од 1970. године водила тек формирано Одељење за пропаганду, издавачку делатност и педагошки рад. Графичко решење лога Музеја дефинисао је Војислав Перовић, академски сликар.

Медијска кампања је током 1973. године много активније испратила рад Музеја него претходних година. У штампи је објављено више од 90 написа који су се односили на прославу Музеја и остале активности у Манаковој кући, којих није било мало.

Конкурси за Музеј

Много пута до сада, све до заокружених сто година, Музеј је био надамак реализације свога егзистенцијалног питања, односно пред добијањем одговарајућег објекта за смештај и излагање својих културно-историјских вредности. Потврдило се током протеклог века да није било једноставно одредити локацију и удомити тако значајну градску

институцију културе. Покушаји да се Музеј ситуира у објекте споменичког карактера завршавали су се неуспешно. Расписана су два конкурса, 1954. и 1976. године, од којих се очекивало да разреше просторне потребе Музеја града Београда.

Конкурс за израду идејног решења за нову зграду Музеја града Београда расписан је први пут 1954. године,³¹ док је Зора Симић Миловановић била управник Музеја. Предвиђена локација зграде је утврђена на плацу између улица Кнез Михаилове, 7. јула (Краља Петра), Узун Миркове и Цара Уроша. Учесницима конкурса је остављена потпуна слобода да на овом простору реше архитектонско-урбанистичко обликовање постављеног задатка, посматрајући ово земљиште као потпуно слободно градилиште, без обзира на објекте који се налазе на њему. Урбанистички завод НО града Београда дао је следеће карактеристике улица које окружује овај простор: за Кнез Михаилову улицу је предвиђено да буде пешачка, у 7. јула улици је предвиђен саобраћај, али не и градски, у Узун Мирковој би текао градски и остали саобраћај, а део Улице цара Уроша би био затворен. Објављивању конкурса су претходили бројни састанци Саветодавне комисије при Савету за просвету и културу НО града Београда, на којима су разматране програмске скице будућег Музеја. У разговорима о концепцији комплексног Музеја учествовали су др Милутин Гарашанин, проф. Иван Табаковић, проф. Дробњаковић, Верена Хан, арх. Братислав Стојановић, Ђорђе Мано Зиси, Милорад Панић Суреп и други посленици културе, као и представници управе града. Поред израженог задовољства што ће се

³¹ Из живота града Београда, *Годишњак Музеја града Београда* II, Београд 1955, 558-568.

у нашој земљи први пут градити музеј на основу искустава у свету, предлагало се да елаборат о концепцији садржи и истакне важне моменте историјског развитка града, уклопљене у просторну сразмеру осталог излагања. Депоима треба посветити исти значај као и изложбеним просторијама. Предлагало се да одређена одељења буду одвојена покретним параванима јер се размишљало да Музеј не би требало да остане статичан и да ће се мењати.

На конкурс је стигло 19 радова. Оцењивачки суд је наградио пет конкурсних предлога, а прву награду су равноправно поделили архитект Ратомир Богојевић из Београда и архитекти из Загреба (за заједнички рад), Здравко Бреговац и Вјенцеслав Рихтер. Ваља напоменути да је простор предвиђен за Музеј износио преко 10.000 m². На основу одлуке Секретаријата за просвету и културу НО града Београда бр. 9311, од 28. децембра 1954. године, Комисија за оцену пројекта за зграду Музеја града Београда састала се још једном, 26. фебруара 1955, како би од првонаграђених пројектаната захтевала да учине исправке и допуне које су тражене од стране Оцењивачког суда.

После свега, оцена упућена инвеститору била је да ниједан учесник конкурса није дао такво решење које би се могло препоручити за коначну разраду и да изузетна вредност објекта захтева максимално достигнуће у архитектонском, функционалном, конструктивном и економском погледу, те је стога неопходан даљи студијски рад до коначног пројекта.

Активирање ових закључака покренула је Вера Ненадовић, врло брзо по преузимању функције управника Музеја 1960. године. Уз

подршку и помоћ Секретаријата за просвету и културу Скупштине града Београда, понуђено је првонаграђеном аутору Рати Богојевићу (умро септембра 1962) да детаљно разради свој идејни пројекат зграде Музеја града Београда. Током 1962. године, склопљен је уговор са архитектонско-урбанистичким атељеом „Лик“ о изради инвестиционог програма и макете зграде Музеја.³² Иако је изградња овог објекта била приоритет у петогодишњем плану града за 1960-1965. годину, и поред значајних средстава утрошених на инвестиционе радове, све је стопирано 1963. године, због недостатка финансија.

После неуспеле реализације конкурса из 1954. године, потрошено је много речи у културној јавности Београда око избора неког већ постојећег здања у које би се сместио Музеј града, да би се поново одустало од свих понуђених решења и по други пут донела одлука о расписивању конкурса за изградњу Музеја. Закључено је да треба пројектовати нову, функционалну зграду у језгру старог Београда, а локација је била, такорећи, иста као и на претходном конкурс. По одлуци Скупштине града Београда, требало је приступити изради Детаљног урбанистичког плана за блок омеђен улицама Кнез Михаиловом, Тадеуша Кошћушка, Узун Мирковом и 7. јула (Краља Петра). Задатак је поверен Дирекцији за изградњу и реконструкцију Београда, која је од Завода наручила Детаљан урбанистички план и реконструкцију предметног блока, како би се уклопио у ГУП од 1972. за централну зону града. По добијању локације, Дирекција је расписала општејугословенски конкурс, објављен 29. марта 1976. године

³² *Музеј града Београда*, АК 42, 12/2, бр. 534/1, 27. VII 1962; бр. 569/4, 22. VIII 1962.

у „Политици“, „Борби“, „Ослобођењу“, „Вијеснику“ и „Делу“. Према пропозицијама, конкурс је трајао до 15. септембра, а објављивање резултата је следило крајем истог месеца. Услови надметања су били врло сложени и са урбанистичког становишта, као и због програмске комплексности објекта.

Архитектонско-идејни пројекат зграде Музеја града Београда требало је уклопити у богато историјско наслеђе на најатрактивнијем месту у граду, у непосредној близини Калемегдана. Објекти на тој локацији који су под заштитом државе остају и они су обухваћени посебним конзерваторским програмом. Цео стручни тим Музеја, на челу са управником Јованом Тодоровићем, учествовао је у прављењу програмске скице сталне музејске поставке, како би сви комплементарни музејски садржаји били уклопљени у пројектни задатак будућег Музеја.

За надметање се пријавило 49 радова, а додељено је пет награда. Као и на претходно расписаном конкурсном из 1954, ни овог пута није издвојен ниједан рад са препоруком инвеститору за градњу објекта. Оцењивачки суд, на челу са потпредседником града Миланом Зечевићем, одлучио је да прву и другу награду равноправно поделе Јернеј Крајгер из Љубљане и аутори из Београда, Бранко и Србољуб Роган. Од првонаграђених су тражена допунска решења, која би у текстуалној, графичкој и усменој форми била достављена у року од 15 дана (1. децембра). Након допунске интервенције, рад архитекта Ј. Крајгера је препоручен за градњу Музеја.

Трећу награду је добио ауторски тим из Завода за заштиту споменика града у саставу: Зоран Јаковљевић, Мирјана Дедић и Гордана Јанковић. Од осталих радова, откупљено је ауторско решење Милице Богојевић-Бобић,

Миодрага Ференчака и Ђорђа Бобића под шифром „ARHEA“, затим и четири једнако вредна откупа под шифрама „PRO BONO PUBLICO“, „TRIADA“, „180.776“ и „AREJ“. Аутори последњег наведеног рада су Спасоје Крунић и Димитрије Младеновић.

Идеја архитекта Ј. Крајгера није спроведена, а Музеј града Београда је 18. октобра 1976. године, у просторијама Народног музеја у Београду, организовао изложбу под називом *Конкурсни радови за урбанистичко решење блока између улица Кнез Михаилова, Париска, Узун Миркова и 7. јула и архитектонско идејни пројекат зграде Музеја града Београда*. Током наредног месеца (10. новембра 1976), Друштво архитеката и техничара архитектонске струке Београда организовало је дискусију о конкурсним радовима за Музеј града Београда у просторијама Друштва инжењера и техничара Југославије. После свега, могло се закључити да су досадашња такмичења на тему подизања зграде Музеја града Београда базирана на изузетно сложеним захтевима и да су изостала општеприхватљива и задовољавајућа решења. У медијима се предлагало да се сваком елаборату омогући презентовање у јавности и да жирирање буде јавно, а одређени аудиторијум би синтетизовао разна мишљења и извукао најквалитетније рефлексije, што би се на најбољи могући начин уклопило у принципе самоуправљачке филозофије.³³

Стогодишњица Музеја

Београд је, вероватно, једина европска престоница без свог Музеја, или тачније, са Музејом којем град још није успео да обезбеди зграду. Током времена су се пред Београђанима смењивала два вида решавања

³³ Николић Б., *Политика*, 20. новембар 1976. стр. 14.

егзистенције ове значајне институције културе: подизање нове зграде и додељивање неког већ постојећег објекта. После два неуспела конкурса и бројних, неуспешних усељавања у неке од споменичких зграда, изгледа да је једино преостало ово друго, одредити неко старо здање, адаптирати га, како су то, углавном, решиле остале европске престонице, потврђујући континуитет свога постојања. Београду је Музеј зидан, али никада сазидан. Београд се борио и изборио за све друго, само не за себе, јер у комплетној слици града недостаје одговарајућа представа о његовој богатој прошлости. Са изналажењем правог решења, вртимо се у круг већ пуних сто година. Медији наводе најновију информацију из градске владе да ће се питање Музеја града Београда решити додељивањем Касарне VII пука, зграде на углу улица Ресавске и Немањине. Да ли ће коначно Градски музеј – градско пасторче – наићи на разумевање и подршку органа власти и јавности, остаје да се види? Да ли ће коначно бити стављена тачка на ово, већ вековно питање?

Данас се више не ради само о потреби да се изложи богати музејски фонд, него и о алармантно погоршаним условима у којима се прикупљени предмети чувају. Расположиви депои су постали загушени, а приступ појединим предметима до те мере отежан, тако да је прави подвиг стићи до одређеног експоната. Музејски стручњаци су 1960. године затворили изложбenu поставку да би направили простор за чување поверене баштине, а данас, после 40 година, тај простор постаје претесан да би се прихватила одговорност за чување културно-историјских вредности и њихову заштиту од пропадања. Од момента уклањања сталне поставке, број музеалија је, са око 50.000

предмета, нарастао на преко 130.000. Радни простор кустоса се временом умањивао на рачун приспелих аквизиција, наликујући све више магацинима, тако да би се могло рећи да кустоси, практично, раде у депоима.

Музеј града Београда је обележио век свога постојања издавањем луксузног монографског дела, које садржи кратке уводне, хронолошки поређане текстове који се односе на историју града, употпуњене репрезентативним избором од 264 предмета из свог богатог фонда. Разноликост и богатство културно-историјских вредности које су похрањене у овој институцији завређују пуну пажњу и вапе да се представе широј јавности сталном музејском поставком. Увидом у археолошке и нумизматичке налазе, преко историјских записа, докумената и фотографија, до ликовних дела и предмета примењене уметности, наслућује се цивилизацијско трајање овог града. Непостојање трајне адресе Музеја, препознатљиве зграде посвећене самом граду, скрива од очију заинтересованих богату културну баштину овога тла. Пуних седам миленијума континуираног трајања, време је које мало која престоница има иза себе, а Београд као да се стиди своје старости. Много пута гажен и разаран, успео је да сачува тек неке своје трагове, који утолико више вреде јер су претекли иза бројних војски, похара, бомбардовања...

Као што први човек Музеја града, господин Бојан Ковачевић, каже, Музеј је некако у потаји стигао до стоте године, представљајући се суграђанима својом папирном кућом, јер Монографија Музеја града Београда у овом тренутку то и јесте – Музеј на папиру. У Сали под сводовима Конака кнегиње Љубице, свечано је представљена књига, резултат рада свих стручњака Музеја.

Сл. 6. Свечана промоција Монографије Музеја града Београда 15. октобра 2003. године у Сали под сводовима Конака кнегиње Љубице

Fig. 6 Presentation of the monograph on the Belgrade City Museum took place in the Vaulted Hall of the Residence of Princess Ljubica October 15, 2003

На промоцији су говорили академици Јованка Калић и Никола Тасић, професор Универзитета др Мирослав Тимотијевић и директор Музеја мр Бојан Ковачевић. Листајући Монографију, може се сагледати колико су поклоници неговања културне баштине ускраћени што немају могућности да се у изворном облику сусретну са свим предметима који се чувају и крију у овом Музеју.

Јубилеју је било посвећено и 301. вече Трибине љубитеља историје Београда. О историјату Музеја је говорила др Марија Хаџи-Пешић, дугогодишњи стручњак Музеја, евоцирајући код присутних бројне успомене и истичући завидне резултате.

Очекивања запослених у Музеју, и великог дела културне јавности, да ће Музеј града Београда на 100. рођендан добити своју кућу, нису се обистинила. Слављеничке фанфаре су изостале, а музејским посленицима и пријатељима куће преостало је једино да часно обележе најзначајнији датум у историји Музеја, дарујући свој град изузетном Монографијом. Књига је на Београдском сајму књига 2003. године проглашена за једну од пет најлепших. Планирана изложба *Музеј града Београда* није реализована, на велику жалост стручњака који су уложили озбиљан труд да се у најбољем светлу представе јавности. Аутор књиге изложбе била је архитект Марина Докмановић.

Порука свих манифестација везаних за јубилеј Музеја била је да се не забораве брзо и олако поводи њихових збивања, поготово дух којим су оне прожете. Културна збивања неумитно остају везана за време у којем се дешавају и оно их не може у битној мери негирати. Она остају сведоци и доказ тежње једног минулог времена, његове

духовне климе детерминисане у одређеном тренутку. „И свака наша данашња културна манифестација треба да буде немо и посредно признање онима који су, ПРЕ нас а ЗА нас, улагали своје напоре у тај рад, не доживевши понајчешће да сагледају завршетак свога дела ни радост успеха, ни блесак признања.“³⁴ (Иво Андрић)

---

³⁴ *Одјек*, Сарајево, 15-31. децембра 1973, стр. 10.

Организациона шема Музеја града Београда

ОДЕЉЕЊА	ОДСЕЦИ	ЛЕГАТИ
Археолошко одељење	Одсек за праисторију	Легат Ђорђа Новаковића Легат Светозара Душанића
	Археолошко налазиште Винча	
	Одсек за антику	
	Одсек Сеобе народа и средњи век	
	Кабинет за новац и медаље	
Историјско одељење	Одсек за историју Београда 1521-1918.	
	Одсек за историју Земуна 1521-1918.	
	Одсек за историју Београда 1918-1941.	
	Одсек за историју Београда од 1941. до данас	
Одељење за културну историју и уметност	Одсек за ликовну уметност до 1950. и музичку културу	Легат Бете Вукановић
		Легат Паје Јовановића
		Легат Петра Коњовића
		Легат Томе Росандића
		Збирка Петра Поповића
		Легат Паве и Милана Секулића
	Одсек за ликовну уметност од 1950.	Легат Недељка Гвозденовића
		Збирка Ксеније и Раденка Перића
		Легат Југоекспорта
		Легат Риста Стијовића
	Одсек за примењену уметност и етнологију	Збирка Ксеније и Раденка Перића
		Легат Даринке Смодлаке
		Легат Роберта Цихлера Гашпаровића
		Легат Владимира Мариновића
		Легат Олге и Милана Божића
Легат Јована Суботића		
Одсек за просвету и науку	Легат Јована Цвијића	
Одсек за културу и књижевност	Легат Бранимира Ћосића	
	Легат Бранислава Нушића	
	Легат Иве Андрића	
	Легат Вељка Петровића	
Одсек за урбанизам и архитектуру		
Конзерваторско - препараторско одељење	Одсек за конзервацију метала	
	Одсек за конзервацију керамике	
Центар за документацију	Одсек евиденције музејских предмета	
	Одсек археолошке теренске документације и планотеке	
	Одсек фототеке	
	Одсек за информатичку подршку	
	Библиотека	
	Одсек за заштиту покретних културних добара	
	Одсек за издавачку делатност	

THE HISTORY AND STRUCTURE OF THE BELGRADE CITY MUSEUM (2)

Mirjana Mijajlović

Part Two of the paper continues a chronological account of the development of the Belgrade City Museum from the year 1960 to its 100th anniversary in 2003. The grouping of issues into thematic wholes points up their relevance to a presentation of the Museum and its growth. The decisive moment was the closure of the museum display in 1960, a temporary solution the management was forced into not only on account of its outdated museological concept but primarily because of deficient working and storage space. The next occurrence worth emphasizing took place in 1964, when the museum Commission became able, relying on documentary sources, to establish October 15, 1903 as the valid date of the Museum's foundation. This issue, on account of its complexity, is given a whole chapter containing all the sources relevant to the Museum's continuous existence, at first as the Municipal and the City Museum, and eventually as the Belgrade City Museum. The grand celebration of its 70th anniversary (1973) indirectly depicts the society of the time. High hopes of the Museum staffs and of a wider

intellectual public anxious to find a solution to the problem of preserving, protecting and presenting the city's heritage, were dashed after two unsuccessful competitions for a new museum building. Prizes were awarded but, due to deficient funds, the project had never been carried out. And so the Museum's 100th anniversary came; regrettably, circumstances permitted no celebrations, but it was marked with the lavish monograph *The Belgrade City Museum 1903–2003*. This important institution with its many and valuable collections is still waiting for a solution to its basic and urgent problem – an adequate building where the city's heritage might be properly taken care of. For the time being, the only possibility of just discerning the outlines of the Museum is offered by its website: www.mgb.org.yu

Short biographies of the Museum's directors are included in the notes.

In conclusion, the current organization scheme of the Museum's specialist services is shown.